

ELEKTRİK SİSTEM ÇÖKÜNTÜSÜNÜN ARKASINDAKİ SIRLAR SAKLANIYOR...

Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın bürokrasını istifa ettirdiği 31 Mart Elektrik Krizi'nin perde arkasındaki sırlar saklanıyor. Teknik detaylar açıklanmamış olsa da hatların açması, röleler, frekans düşüşü ve yükselişi, santrallerin devre dışı kalışı gibi pek çok etken üzerinde bugüne kadar durulmuş olmakla birlikte tesadüfi olarak gösterilmeye çalışılan bu etkenlerin nasıl bir araya geldiğine ilişkin sistem sorunu gözlerden uzak tutulmaktadır.

İstifa ettirilen TEİAŞ Genel Müdürü Kemal Yıldız'ın açıklamaları, TEİAŞ'ın işletim hatasından önce politik bir hataya işaret etmektedir. Yıldız, kendisinden habersiz risk alınarak büyük barajların olduğu Doğu Bölgesi'ne yüklenildiğini, burada sorun oluştuğunda da Batı'daki doğalgaz santrallerinin fiyatlar düşük olduğu için üretim yapmadıklarını aktarmıştır. Bu açıklama teknik olarak açıklanamayacak enerji yönetim sorunlarına işaret etmektedir:

*Kamu ya da özel mülkiyet ayrımı olmaksızın düşük maliyetli üretim yapan HES'ler den alım yapılarak enerji maliyetlerinin düşürülmeye çalışılması elbette kamu açısından yararlı olmakla birlikte, bunun işletim dengesini riske atacak şekilde yapıldığı itiraf edilmektedir. Böylesi bir riski, ne sistem işletmecisi TEİAŞ, ne de TEİAŞ'ta çalışan personel kendi inisiyatifleriyle almaz. Ancak siyasi iradenin seçimler öncesinde yoğun bir baskısı söz konusu olabilir. Nitekim, TEİAŞ'ın iletim sistemi yetersizliğinden dolayı verilen "kısıt talimatı" ile devreye giren santrallara fazla ödeme yapılması nedeniyle personele baskı yapıldığı ortaya çıkmıştır. İletim sistemi yetersizliğinden dolayı 2013 yılında 1.2 milyar TL, 2014 yılında da 1.3 milyar TL'lik kısıt talimatı verilmiştir. Yani iletim sistemi çalışanları "kısıt talimatları" ile "sistem güvenliği" arasında sıkıştırılmıştır.

Yine TEİAŞ Genel Müdürü ve Bakan'ın açıklamaları; Türkiye'nin kurulu güç dengesini, özellikle 2002'den sonra EPDK tarafından verilen lisanslarla birlikte masaya yatırmayı gerektirmektedir:

*2002 yılından itibaren kamunun yatırımlardan çekilmesi ve son olarak yapılan büyük termik santral özelleştirmelerinin ardından 2014 sonunda 21 bin 879 MW ile kamunun Türkiye'deki toplam kurulu güçteki payı 2003 yılındaki yüzde 62'lik düzeyinden yüzde 31.5'e gerilemiştir. Piyasa yapısı içinde sesi kısılan kamunun, fiyatları dengelemek ya da dengesizlikleri önlemek için müdahale olanağı kalmamıştır.

*Diğer boyut, kurulu güçteki kaynak dengesidir. Kurulu güç içerisinde HES'lerin payında 2003 yılından itibaren önemli bir değişiklik olmazken, toplam HES'ler içinde kamunun payı yaklaşık yüzde 90 iken, 2014 yılında yüzde 55'e düşmüştür. Yani kamunun ucuz hidrolik üretimiyle de piyasayı dengeleme şansı yoktur.

*Yedek kurulu güç tartışmasına bakıldığında; TEİAŞ tarafından

yayımlanan Kapasite Projeksiyonu, geçen yılsonu itibarıyla kurulu güç yedeğinin yüzde 75'ler civarında oluştuğunu göstermektedir. Yani ülkenin kurulu güç yedeği vardır. Ancak bu üretim yedeği anlamına gelmediği gibi, bu yedeğin özel santral ağırlığı nedeniyle istenildiğinde devreye sokulmasında güçlükler yaşanmayacağına da garantisi yoktur. TEİAŞ, sistemde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artmasıyla yedek kapasite tutulmasına ilişkin kaygı duymaktadır. Bu kaygıyı "Rüzgar ve güneş ile yenilenebilir kaynaklara dayalı üretim tesisi kapasitesi yapılmasına onay verilirken, bunun yanında onay verilen kapasitenin yaklaşık yüzde 50'sine kadar yedek konvansiyonel kapasitenin kurulması için gerekli önlemler alınmalıdır" cümlesiyle Kapasite Projeksiyonu'na yansıtılan TEİAŞ'ın sistemi işletirken, HES'lerin (yenilenebilir) karşısında hazır yedek bulundurmamasına anlam vermek mümkün değildir.

Bakan Yıldız, yeni kurulan bir santrale iletim hattı yapabilmek için güvenlik açısından mevcut iletim hattının devre dışı bırakılması, bir hattın arıza yapması gibi birkaç iletim hattı sıkıntısının üst üste gelmesinden söz etmektedir. Bu noktada EPDK'nın özel sektörün ve siyasi iradenin baskısı altında verdiği lisanslarla yapılan santrallara TEİAŞ'ın iletim hattı planlamasını denk düşürmek için çabaladığı, bunun da sistemi riske atan unsurlardan biri olduğunu görmek gerekmektedir. Önce üretim tesisi yapıldıktan sonra iletim sistemi buna uyandırılmaya çalışılmaz. Bu da üretimin özelleştirilmesinin planlamada ve iletim sisteminde yarattığı büyük zafiyetin bir işaretidir. Nitekim alınan önlemler kapsamında Enerji Bakanı, tesis kuran işletmecilerle Yüksek Tevzi'nin senkronize çalışması için pazar akşamı talimat verdiğini açıklamıştır. Bu talimatı vermek için sistemin çökmesi mi beklenmiştir?

Bir kez daha elektrik sisteminde planlamanın ne denli önemli olduğu, bir kamu hizmeti olan elektrik sisteminin amacı kar olan özel sektöre emanet edilmesinin tüm halkın zararına olduğu 10 saat süren kararlık ile ispatlanmıştır. Yapılan tartışmalarda, bu işin tek elden yönetilmesi gerektiği ve bunu da TEİAŞ'ın yaptığı gelmiştir. Evet elektrik hizmeti tek elden yürütülmelidir, bunun için zamanında TEK kurulmuştur. Ülkemizin daha büyük açmazlarda kalmaması için, üretim-iletim-dağıtım ve yeni piyasa literatürüne göre perakende satış hizmetlerinin tek elde kamuya bırakılması gerekmektedir. Acilen yeniden kamulaştırmalar yapılmalı, elektrik hizmeti siyasal ya da ticari çıkarların ötesinde kamu yararını gözetilen yapılanmaların olduğu özerk bir işleyişe teslim edilmelidir.

Enerji Bakanı yaptığı açıklamada, yine olayın kaynağını açıklamamış; ilk hangi hattın açtığı, ilk hangi santralin devreden çıktığını, hangi santrallerin oluşan yükü karşılamak için neden devreye giremediği sorularını da yanıtlamamıştır. Çöküşün nedenini açıklayamayanlar, sistemin 10 saat içinde ayağa kaldırılmasını başarı olarak sunarak, fıkra niteliğinde açıklama yapmaktadırlar. Nasreddin Hoca misali "eşeği kaybedip, bulduk" diye sevinmektedirler. Hele dünyanın 7. büyük çökmesi olarak adlandırılan 31 Mart kararı için, başka ülkelerde de elektrik kesintisi olduğuna ilişkin açıklamaları "züzürt tesellisi" olmaktan bile uzaktır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, artık güllünc duruma düşmesine yol açan bu tür açıklamaları bir kenara bırakıp, derhal istifa etmelidir. Olayla ilgili teknik ayrıntıların bilen kişilerle paylaşılacağı ifade edilmiştir. Geline aşmada derhal teknik bir komisyon kurulmalı, EMO'nun da dahil olduğu bağımsız bir yapıya sistemin verileri açılarak, olayın sorumlularının ortaya çıkarılması gerekmektedir.

**TMMOB
Elektrik Mühendisleri Odası
Bursa Şubesi Yönetim Kurulu**